

Aktualne kwestie doktrynalne w przełożeniu na praktykę duszpasterską

Current Doctrinal Issues in Pastoral Practice

Summary

The recently published documents of the Dicastery for the Doctrine of the Faith have introduced a good deal of confusion in terms of pastoral practice governing access to the sacrament of the Eucharist for divorced persons living in irregular relationships and for transgender and homosexual persons with regard to the sacrament of baptism. The resolutions contained in the correspondence of the current Prefect of the Dicastery, Cardinal Fernández, appear to break with the Church's previous sacramental discipline and contradict the teaching of Popes John Paul II and Benedict XVI. This article attempts to provide directions for resolving the emerging dilemmas in line with the previous teaching of the Popes and the tradition of the Church.

Key words: marriage, divorced, baptism, communion, Church's magisterium.

26 października 2023 podczas prezentacji w Rzymie angielskiego wydania najnowszej książki biskupa Athanasiusa Schneidera pt. *Credo: Compendium of the Catholic Faith* z ust kardynała Roberta Sarah padły gorzkie słowa na temat sytuacji, w jakiej znalazł się Kościół współczesnej doby. Sytuację tę opisują przeczące sobie nawzajem słowa nauczania pasterzy, charakteryzująca je dwuznaczność oraz konfuzja i dezorientacja wiernych. Panuje ogólnie chaos, który były prefekt Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów zilustrował słowami św. Pawła z 1 Listu do Koryntian: „Jeśli trąba brzmi niepewnie, któż będzie się przygotowywał do bitwy?” (1 Kor 14,8)¹.

Jeśli odnieść do tej niepewnie brzmiącej trąby aktualne kwestie doktrynalne Magisterium obecnej doby, to jawi się pytanie: Jak toczyć bitwę na froncie walki o dusze w praktyce duszpasterskiej? Niniejsze refleksje będą próbą wskazania kierunków przełożenia tych kwestii na praktykę duszpasterską. Przy czym jest to tylko próba wskazania kierunków, w którym te rozstrzygnięcia mogą pójść. Głos w dyskusji, która jest potrzebna, ba.. niezbędna, dla tych którzy są na pierwszej linii frontu batalii o zbawienie dusz ludzkich, kapłanów posługujących w kancelarii, na sali katechetycznej, w konfesjonale. Oni potrzebują jasnych wytycznych i jednoznacznych odpowiedzi.

1. Dostęp do sakramentów osób rozwiedzionych żyjących w nowych związkach.

Kwestia możliwości dostępu do Komunii świętej osób rozwiedzionych, które zawarły nowe związki cywilne pojawiła się w związku z odpowiedzią Dykasterii Nauki Wiary na serię pytań, nadesłanych w imieniu Konferencji Episkopatu Czech

¹ R. Sarah, *Kryzys Kościoła wszedł w nową fazę. To kryzys Magisterium*, <https://pch24.pl/kard-robert-sarah-kryzys-kosciola-wszedl-w-nowa-faze-to-kryzys-magisterium/> (dostęp 9.11.2023).

13 lipca 2023 przez kardynała Dominika Dukę, emerytowanego arcybiskupa Praagi. Zostały one opublikowane w języku włoskim na stronie Dykasterii². Pierwsze pytanie dotyczy możliwości podejmowania przez diecezję należącą do Konferencji Episkopatu danego kraju autonomicznej decyzji w kwestii dostępu do Komunii osób rozwiedzionych żyjących w nowych związkach. Dykasteria odpowiada powołując się na adhortację apostolską Franciszka *Amoris laetitia*. Przypomina, że jest to dokument należący do papieskiego nauczania zwyczajnego, wobec którego należy się posłuszeństwo rozumu i woli. Odsyła do fragmentu nauczania adhortacji, który określa zakres zadania kapłanów w towarzyszeniu osobom znajdującym się w nieregularnej sytuacji małżeńskiej: „Zadaniem kapłanów jest towarzyszenie osobom zainteresowanym na drodze rozeznania, zgodnie z nauczaniem Kościoła i wytycznymi biskupa”³. Stąd, zdaniem prefekta dykasterii kardynała Victora Manuela Fernández, „jest możliwe, a nawet pożądane, aby ordynariusz diecezji ustalił pewne kryteria, które zgodnie z nauczaniem Kościoła mogą pomóc kapłanom w towarzyszeniu i rozeznawaniu osób rozwiedzionych żyjących w nowym związku”⁴.

Z racji na fakt opublikowania w *Acta Apostolicae Sedis* do autentycznego nauczania, a więc obarczonego sankcją posłuszeństwa woli i rozumu, kard. Fernández zalicza list papieża do biskupów diecezji Buenos Aires na temat ich interpretacji *Amoris laetitia*. Wyjaśnijmy, że biskupi diecezji Buenos Aires rozesłali list do księży swojej diecezji na początku września 2016 roku, krótko po ogłoszeniu *Amoris laetitia*. Określają w nim kryteria interpretacji rozdziału ósmego adhortacji, na temat możliwości dopuszczania do sakramentów osób rozwiedzionych, które zawarły nowy związek⁵. Stwierdzają w nim, że „nie należy mówić o pozwoleniu na dostęp do sakramentów, a raczej o procesie rozeznania z pomocą duszpasterza”⁶. Chodzi o drogę, na której „duszpasterz będzie akcentował głoszenie kerygmatu Kościoła, co ma ukierunkować lub odnowić osobistą relację i spotkanie z Chrystusem”⁷. Droga ta „niekoniecznie doprowadzi do sakramentów, ale może ukierunkować na inne formy szerszej integracji w życie Kościoła: większą obecność we wspólnotach, uczestnictwo w grupach modlitewnych i formacyjnych, zaangażowanie rozwiedzionych w różne formy posługi w Kościele”⁸.

Biskupi argentyńscy podejmują też w swojej wykładni wątek wymogu wstrzemięźliwości seksualnej, która otwierałaby drogę dostępu do sakramentów. Ma to być jedynie możliwość do zaproponowania, nie zaś warunek niezbędny do spełnienia. Okazuje się bowiem, że czasami opcja wstrzemięźliwości seksualnej może okazać się niewykonalna. Mimo to, „także wtedy możliwe jest dalsze

² Dicasterium pro Doctrina Fidei, *Risposta a una serie di domande, proposte da S.Em. il. Card. Dominik Duka OP, riguardo all'amministrazione dell'Eucaristia ai divorziati che vivono in una nuova unione*, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_pro_20230925_risposte-card-duka_en.pdf (dostęp 10.11.2023). Tłumaczenie na język polski poszczególnych fragmentów dokumentu pochodzi od autora artykułu.

³ Franciszek, Adhortacja apostolska *Amoris laetitia*, nr 300.

⁴ Dicasterium pro Doctrina Fidei, *Risposta a una serie di domande*, n. 1.

⁵ Por. A. Tornielli, *Amoris laetitia*, *Papież wskazuje właściwą interpretację adhortacji*, <http://vaticaninsider.lastampa.it/vatican-insider-polacco/articolo/articolo/45336/> (dostęp 11.11.2023).

⁶ Region Región pastoral Buenos Aires, *Criterios básicos para la aplicación del capítulo VIII de Amoris laetitia*, nr 1, https://www.vatican.va/content/francesco/es/letters/2016/documents/papa-francesco_20160905_region-pastorale-buenos-aires.html (tłumaczenie JW) (dostęp 10.11.2023).

⁷ Tamże, nr 2.

rozeznanie. Jeśli rozpozna się, że w konkretnym przypadku istnieją ograniczenia, które zmniejszają odpowiedzialność i winę, szczególnie gdy osoba uważa, iż popadłaby w kolejne uchybienia, działając na szkodę dla dzieci z nowego związku, *Amoris laetitia* otwiera możliwość dopuszczenia do sakramentów pojednania i Eucharystii⁹.

Franciszek zapoznał się z tą interpretacją i w liście wysłanym do biskupów regionu Buenos Aires stwierdza, że ich tekst „w pełni wyjaśnia sens ósmego rozdziału adhortacji *Amoris laetitia*. Nie ma innych interpretacji”¹⁰.

Czy zatem opcja wstrzemięźliwości seksualnej dla osób żyjących w nowych związkach cywilnych jest co najwyżej propozycją, czy też niezbędnym wymogiem stawianym przez Kościół? Kard. Fernández stwierdza, że „Franciszek podtrzymuje propozycję pełnej wstrzemięźliwości (*mantiene la proposta della piena continenza*) dla osób rozwiedzionych, żyjących w nowych związkach cywilnych”¹¹.

Propozycja nie ma charakteru obligatoryjnego, jest czymś co można przyjąć albo odrzucić. Wtedy zwłaszcza, gdy okazuje się „niewykonalna”, czy zbyt trudna w jej praktykowaniu. Zdaniem kardynała Fernández „Franciszek dopuszcza w niektórych przypadkach, po odpowiednim rozeznaniu, udzielenie sakramentu pojednania, nawet jeśli ktoś nie jest wierny wstrzemięźliwości proponowanej przez Kościół”¹².

To stwierdzenie „nawet jeśli ktoś nie jest wierny wstrzemięźliwości” (*anche quando non si riesca essere fedeli alla continenza*) wymaga wnikliwej analizy. Można je interpretować na dwa sposoby. Sposób pierwszy polega na tym, że osoby znajdujące się w nieregularnych związkach starają się żyć we wstrzemięźliwości, ale ze względu na grzeszną naturę i ludzką słabość, im się to nie udaje. Oni podejmują szczerę postanowienie życia we wstrzemięźliwości, zweryfikowane próbą czasu, ale im się nie udało, zgrzeszyli. Jednak tego żałują, chcą dotrzymać wierności wcześniej podjętemu postanowieniu o wstrzemięźliwości seksualnej. Tak jest przecież z każdym naszym postanowieniem poprawy. Ono jest autentyczne i szczerze, nawet jeśli świadomość ułomności naszej natury każe nam się obawiać upadków w przyszłości, liczy się z nimi. Ale one nie są zaplanowane. Robimy co możliwe w celu uniknięcia grzechu. Ta sytuacja nie przekreśla szczerości postanowienia poprawy i otwiera drogę do rozgrzeszenia. W tym wypadku tezy zawarte w „Odpowiedzi” mogłyby być zgodne z nauczaniem św. Jana Pawła II, który wstrzemięźliwość seksualną traktuje jako niezbędny wymóg¹³.

⁸ Tamże, nr 4.

⁹ Tamże, nr 6.

¹⁰ W oryginalnym brzmieniu zdanie to brzmi: “El escrito es muy bueno y explícita cabalmente el sentido del capítulo VIII de *Amoris laetitia*. No hay otras interpretaciones”. Francisco, *Carta del Santo Padre Francisco a los obispos de la región pastoral de Buenos Aires en respuesta al documento „Criterios básicos para la aplicación del capítulo VIII de la Amoris laetitia”*, https://www.vatican.va/content/francesco/es/letters/2016/documents/papa-francesco_20160905_regione-pastorale-buenos-aires.html (tłumaczenie JW) (dostęp 10.11.2023).

¹¹ Dicasterium pro Doctrina Fidei, *Risposta a una serie di domande...*, nr 3.

¹² W oryginalnym brzmieniu zdanie to brzmi: “Anche quando non si riesca essere fedeli alla continenza proposta dalla Chiesa”. Tamże, nr 3.

¹³ Por. Kard. Müller wskazuje na braki w odpowiedzi na „wątpliwości” kard. Duki, <https://www.ekai.pl/watykan-kard-muller-wskazuje-na-braki-w-odpowiedzi-na-watpliwosci-kard-duki-dokumentacja> (do-

Może zachodzić jednak inna możliwość, która wydaje się być zgodna z intencją kard. Fernández. Rozwodnicy nie godzą się na życie we wstrzemięźliwości, w ogóle nie biorą jej pod uwagę, nie podejmują wysiłku w tym kierunku. Ze względu na trudności uznają tę opcję za „niewykonalną”. Tutaj nie ma postanowienia poprawy. W tym przypadku nastąpiłoby zerwanie z Magisterium poprzednich papieży¹⁴.

Warto jest zatem przypomnieć to nauczanie, aby dostrzec „gołym okiem” ową niezgodność. Jan Paweł II w wymóg wstrzemięźliwości traktuje jako warunek obligatoryjny otwierający drogę do Komunii: „Pojednanie w sakramencie pokuty – które otworzyłoby drogę do komunii eucharystycznej – może być dostępne jedynie dla tych, którzy żałując, że naruszyli znak Przymierza i wierności Chrystusowi, są szczerze gotowi na taką formę życia, która nie stoi w sprzeczności z nierozzerwalnością małżeństwa. Oznacza to konkretnie, że gdy mężczyzna i kobieta, którzy dla ważnych powodów – jak na przykład wychowanie dzieci – nie mogą uczynić zadość obowiązkowi rozstania się, postanawiają żyć w pełnej wstrzemięźliwości, czyli powstrzymywać się od aktów, które przysługują jedynie małżonkom”¹⁵.

Także Benedykt XVI podtrzymuje to nauczanie, wskazując rozwiedzionym żyjącym w nowych związkach możliwość uczestnictwa we Mszy św., jednak bez możliwości przyjmowania Komunii świętej: „Synod Biskupów potwierdził praktykę Kościoła, opartą na Piśmie Świętym (por. Mk 10,2-12), niedopuszczania do sakramentów osób rozwiedzionych, które zawarły nowe związki, ponieważ swoim stanem i sytuacją życiową obiektywnie zaprzeczają tej jedności w miłości pomiędzy Chrystusem i Kościołem, która wyraża się i realizuje w Eucharystii. Niemniej jednak osoby rozwiedzione, które zawarły ponowne związki, nadal – pomimo ich sytuacji – przynależą do Kościoła, który ze szczególną troską im towarzyszy w ich pragnieniu kultywowania, na tyle, na ile to jest możliwe, chrześcijańskiego stylu życia poprzez uczestnictwo we Mszy św., choć bez przyjmowania Komunii św., słuchanie słowa Bożego, adorację eucharystyczną, modlitwę, uczestnictwo w życiu wspólnotowym, szczerą rozmowę z kapłanem czy ojcem duchownym, oddawanie się czynnej miłości, dziełom pokuty oraz zaangażowaniu w wychowanie dzieci”¹⁶.

Nie trzeba dużej przenikliwości, żeby dostrzec brak kontynuacji obecnego stanowiska kard. Fernández, powołującego się na teksty Franciszka, się z nauczaniem Jana Pawła II i Benedykta XVI. Jak w tej sytuacji okazać posłuszeństwo woli i rozumu? To jest trudność, z którą trzeba się w tym miejscu zmierzyć.

2. Kwestia posłuszeństwa woli i rozumu.

List kard. Fernández widział papież Franciszek. Ale, co ciekawe, nie umieścił pod tekstem listu tradycyjnej formuły, umieszczanej wcześniej pod dokumentami Kongregacji Nauki Wiary: „Ojciec Święty podczas Audiencji udzielonej dnia ...r. niżej podpisanemu Kardynałowi Prefektowi ...zaaprobował niniejszą Instrukcję, przyjętą na Sesji Zwyczajnej Kongregacji i nakazał jej opublikowanie”. Nic takiego nie znajdziemy pod listem kard. Fernández. Jest natomiast nota takiej treści: „*Ex audientia die 25-9-2023. Franciscus*”.

step 9.11.2023).

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Jan Paweł II, Adhortacja *Familiaris Consortio*, nr 84.

Może to celowy zabieg obniżający rangę doktrynalną tego tekstu? Odpowiedź twierdząca pomogła by nam w rozstrzygnięciu trudności związanej z posłuszeństwem woli i rozumu. Ale nie usuwa niepokoju.

Kardynał Gerhard Müller proponuje swoje rozwiązanie. Najpierw trzeba określić zakres treściowy odnoszący się do posłuszeństwa rozumu i woli, którą każdy katolik musi wyrazić wobec autentycznego nauczania papieża i biskupów. W całej tradycji doktrynalnej taka zgoda religijna dotyczy nauki wiary i moralności, która odzwierciedla i zapewnia całą prawdę objawienia. Taki zapis znajdujemy w wyjaśnieniu Soboru Watykańskiego II: „Tę zaś zbożną uległość woli i rozumu w sposób szczególny okazywać należy autentycznemu urzędowi nauczycielskiemu Biskupa Rzymskiego nawet wtedy, gdy nie przemawia on *ex cathedra* (...). Choć poszczególni biskupi nie posiadają przywileju nieomyślności, to jednak głoszą oni nieomyślnie naukę Chrystusową wówczas, gdy nawet rozproszeni po świecie, ale z zachowaniem więzów łączności między sobą i z Następcą Piotra, nauczając autentycznie o rzeczach wiary i obyczajów, jednomyślnie zgadzają się na jakieś zdanie, jako mające być definitywnie uznane”¹⁷.

Należy zwrócić uwagę na sformułowanie: „Biskupi w łączności między sobą i następcą Piotra”. Taka łączność sugeruje, o ile jej wręcz nie zakłada, konieczność łączności obecnego następcy Piotra z nauczaniem poprzedników. Magisterium jednego papieża nie może być sprzeczne z nauczaniem jego poprzedników. Do takiego wniosku można dojść w wyniku lektury innego soborowego dokumentu: „Jasne więc jest, że Święta Tradycja, Pismo św. i Urząd Nauczycielski Kościoła, wedle najmądrzejszego postanowienia Bożego, tak ściśle ze sobą się łączą i zespalają, że jedno bez pozostałych nie może istnieć, w wszystkie te czynniki razem, każdy na swój sposób, pod natchnieniem jednego Ducha Świętego przyczyniają się skutecznie do zbawienia dusz”¹⁸.

Posłuszeństwo rozumu i woli należy się przecież nauczaniu także poprzednich papieży. Ono nie ustaje z chwilą ich śmierci. To jest depozyt wiary wyrażony w nauczaniu Kościoła. Gdyby doszło do sprzeczności Magisterium nauczania jednego papieża z nauczaniem drugiego, mielibyśmy do czynienia z pewną „schozofrenią” teologiczną. Trzeba by okazać posłuszeństwo rozumu i woli nauce jednego papieża i to samo posłuszeństwo sprzecznej z nią nauce innego papieża?¹⁹ Jak wyjść z tego impasu?

Propozycję kierunku rozwiązania wydaje się, że wskazuje sam papież Franciszek: „Nie uważam także, że należy oczekiwać od papieskiego nauczania definitywnego lub wyczerpującego słowa na temat wszystkich spraw dotyczących Kościoła i świata. Nie jest rzeczą stosowną, żeby Papież zastępował lokalne Episkopaty w rozeznaniu wszystkich problemów wyłaniających się na ich terytoriach. W tym sensie dostrzegam potrzebę przyjęcia zbawiennej «decentralizacji»”²⁰. Ostateczne zdanie w kwestiach niektórych spraw dotyczących Kościoła papież zostawia biskupom. Tak jakby „dzielił się” swoim najwyższym autorytetem nauczycielskim z biskupami, albo poszczególnymi Konferencjami Episkopatów.

¹⁶ Benedykt XVI, Adhortacja *Sacramentum caritatis*, nr 29.

¹⁷ Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen Gentium*, nr 25.

¹⁸ Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym *Dei verbum*, nr 10.

¹⁹ Por. Kard. Müller *wskazuje na braki w odpowiedzi...*

²⁰ Franciszek, Adhortacja *Evangelii gaudium*, nr 16.

Czy ta decentralizacja jest zbawienna dla Kościoła? Można mieć wątpliwości²¹. Ale może okazać się „zbawienna” dla znalezienia wyjścia z zasygnalizowanego wcześniej impasu związanego z wykluczającymi się nawzajem treściami nauczania Magisterium różnych papieży. Skoro papież Franciszek zostawia rozstrzygnięcie niektórych spraw Kościoła biskupom, to do takich kwestii można zaliczyć dyscyplinę sprawowania sakramentów. Pójdźmy tym tropem i wczytajmy się w wytyczne polskich biskupów w kwestii interpretacji VIII rozdziału *Amoris laetitia*. Biskupi przypominają, powołując się na 300. numer adhortacji, że „dusz-pasterskie towarzyszenie osobom będącym na drodze rozeznania musi odbywać się zgodnie z nauczaniem Kościoła i wytycznymi biskupa”²². Skoro rozeznanie to ma dokonać się zgodnie z nauczaniem Kościoła, to oznacza, że ma obejmować nauczanie Kościoła także na osi historycznej. Rozeznanie to powinno uwzględniać takie aspekty jak: zachowanie wierności, wychowanie dzieci, świadomość nieprawidłowości swego związku. To wyszczególnienie znajdujemy też w samej adhortacji (nr 298). Tymczasem w dokumencie biskupów polskich znajduje się, poza wymogiem świadomości nieprawidłowości swego związku, także świadomość tego, że „żyją w grzechu”²³. Świadomość życia w grzechu to coś więcej niż świadomość nieprawidłowości. Nieprawidłowość to termin prawny, grzech to termin moralny.

Grzechem jest podejmowanie pozamałżeńskich aktów seksualnych. Nie znajdziemy w „Wytycznych” biskupów polskich żadnej wzmianki o tym, że nauczanie Kościoła na temat wymogu wstrzemięźliwości jest już nieaktualne. Jeśli tego wymogu nie zachowują, to żyją w grzechu, a nie tylko w stanie nieprawidłowości. Wymóg rezygnacji ze współżycia określony we wcześniejszym nauczaniu Kościoła pozostaje. Za tą świadomością powinna pójść decyzja zerwania z grzechem, czyli rezygnacja z pożycia na sposób małżeński (*more uxorio*)²⁴. Jeśli ktoś tych kryteriów nie wypełnia, żyje w grzechu. Grzech wymaga nawrócenia, a nie tylko świadomości jego obecności. Świadomości grzechu musi towarzyszyć nawrócenie, zmiana życia.

Trudności związane z tekstem „Odpowiedzi” na tym się nie kończą. Biskup Duka pyta: Do kogo należy zadanie wydania oceny sytuacji konkretnej pary, kto ma być tym rozeznającym: spowiednik, proboszcz, wikariusz biskupi, penitencjarz?

²¹ Podzieliłem się tymi wątpliwościami w omówieniu pastoralnego rozeznania sytuacji osób rozwiedzionych żyjących w związkach pozasakramentalnych: J. Wojtkun, *Rodzina służbie życiu i miłości*, Radom 2020, s. 157-174.

²² Konferencja Episkopatu Polski, *Wytyczne pastoralne do adhortacji Amoris Laetitia*, nr 4, <https://kosciol.wiara.pl/doc/4800428.Wytyczne-Pastoralne-do-Adhortacji-Amoris-laetitia/5> (dostęp 11.11.2023).

²³ Tamże, nr 4.

²⁴ Do takiego wniosku prowadzi wyjaśnienie zawarte w Deklaracji Papieskiej Rady ds. Interpretacji Tekstów Prawnych (Watykan, 24 czerwca 2000 r., w uroczystość Narodzenia św. Jana Chrzciciela), który określa kto w stanie takiego grzechu się nie znajduje: „Nie znajdują się w stanie habitualnego grzechu ciężkiego wierni rozwiedzeni i żyjący w nowych związkach, którzy nie mogąc z ważnych powodów - jak na przykład wychowanie dzieci - uczynić zadość obowiązkowi rozstania się, postanawiają żyć w pełnej wstrzemięźliwości, czyli powstrzymać się od aktów, które przysługują jedynie małżonkom (*Familiaris consortio*, 84) i którzy na podstawie tego postanowienia przyjęli sakrament pokuty. Ponieważ fakt, iż wierni ci nie żyją *more uxorio*, jest ze swej natury ukryty, podczas gdy ich sytuacja ludzi rozwiedzionych i żyjących w nowych związkach jest ze swej natury jawna, mogą oni przystępować do komunii eucharystycznej tylko *remoto scandalo*” (za *L'Osservatore Romano* nr 10/2000).

Kardynał Fernández przyznaje prymat spowiednikowi. Dodaje jednak zaraz: „Ale to każda osoba, indywidualnie, jest wezwana do postawienia się przed Bogiem i odsłonięcia przed Nim swojego sumienia, zarówno z jego możliwościami, jak i ograniczeniami”. Przy czym ma być to sumienie oświecone i uformowane wskazaniemi Kościoła. Sumienie jednostki „ma ocenić i wydać osąd, który wystarczy do rozeznania możliwości dostępu do sakramentów”²⁵.

Jak się to stwierdzenie ma do katechizmowego rozumienia sumienia, jako miejsca, gdzie człowiek konfrontuje się z prawem Bożym, sanktuarium, w którym „przebywa sam na sam z Bogiem”²⁶. W ujęciu kardynała Fernández to nie osoba jest konfrontowana ze swoim sumieniem i zapisanym w nim Bożym prawem, ale sumienie stawiane jest wobec Boga. Wydaje się, że sumienie zyskuje tu jakąś nową formę autonomii. Jest prywatnym punktem widzenia danej osoby, który jest prezentowany Bogu, dla uzyskania jej ratyfikacji podjętej indywidualnie decyzji²⁷.

3. Osoby homo- i transseksualne a sakrament chrztu świętego

14 lipca 2023 roku do Dykasterii Nauki Wiary wpłynął list José Negri, ordynariusza diecezji Santo Amaro w Brazylii zawierający szereg pytań dotyczących odniesienia do sakramentu chrztu osób transseksualnych i homoafektywnych. Prefekt dykasterii, kardynał Fernández udzielił odpowiedzi, w liście datowanym na 31 października 2023 roku²⁸. Dokument został przedstawiony papieżowi na audiencji i otrzymał jego pisemną akceptację, w podobnej do omawianego już listu do kardynała Duki formie: *ex audientia, die 31 ottobre, Franciscus*.

Pierwsze pytanie dotyczy możliwości chrztu osób, które poddały się procedurze zmiany płci. Odpowiedź jest twierdząca, choć pod pewnymi warunkami: „Osoba transseksualna – która przeszła również leczenie hormonalne i operację zmiany płci – może przyjąć chrzest na tych samych warunkach, co inni wierni, jeśli uniknie się sytuacji, w których istnieje ryzyko wywołania publicznego zgorznięcia publicznego lub dezorientacji wśród wiernych”²⁹.

Tymczasem warunkiem sakramentu chrztu dorosłych (niemowląt nie poddaje się procedurze „zmiany płci”) jest nawrócenie, żal z grzechy. Nie da się pogodzić współistnienia grzechu i łaski³⁰. Ta sprzeczność pojawi się już choćby w samej treści odpowiedzi na pytania w liturgii sakramentu chrztu. Kapłan pyta podczas sakramentu chrztu: „Czy wyrzekasz się grzechu, aby żyć w wolności dzieci Bożych? Jak katechumen może odpowiedzieć twierdząco, nie uznając za grzech faktu okaleczenia związanego z operacją „zmiany płci”. Co z katechumenatem, który prowadzić ma do nowego życia, do nawrócenia, skoro ktoś trwa w grzechu i nie zamierza się z niego nawrócić?

²⁵ Dicasterium pro Doctrina Fidei, *Risposta a una serie di domande...* nr 5.

²⁶ Katechizm Kościoła Katolickiego, nr 1776.

²⁷ Wymowę tego tekstu w taki sposób rozumie kardynał Gerhard Müller. Por. Kard. Müller wskazuje na braki w odpowiedzi...

²⁸ *Risposte del Dicastero a S.E. Mons. Negri*, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_dcf_20231031-documento-mons-negri.pdf (tłumaczenie własne autora), (dostęp 12.11.2023).

²⁹ Tamże, nr 1.

³⁰ Por. Kard. Müller wskazuje na braki w odpowiedzi...

To są pytania, które stają się jeszcze bardziej istotne w kolejnej kwestii podjętej w liście prefekta Dykasterii Nauki Wiary. Jest nią możliwość do dopuszczenia do funkcji chrzestnego osoby transseksualnej. Kardynał Fernández stwierdza: „Pod pewnymi warunkami dorosły transseksualista, który przeszedł również leczenie hormonalne i operację zmiany płci, może zostać dopuszczony do pełnienia funkcji rodzica chrzestnego lub matki chrzestnej”. Dodał jednak, że „roztropność duszpasterska wymaga, aby nie godzić się na funkcję rodzica chrzestnego dla transseksualisty, jeżeli miałyby to wywołać zgorszenie, albo miało być podyktowane nieuprawnionym roszczeniem (*indebite legittimazioni*), lub też miało by wywołać dezorientację wśród wiernych”³¹.

Bardziej jeszcze zdumiewa odpowiedź na piąte pytanie: „Czy żyjąca w konkubinacie osoba homoseksualna może być chrzestnym osoby ochrzczonej?” Kardynał odpowiedział zgodnie z kanonem 874 Kodeksu Prawa Kanonicznego, że „rodzicem chrzestnym może być osoba, która posiada odpowiednie kwalifikacje i prowadzi życie zgodne z wiarą i zadaniem chrzestnego”. Stwierdził jednak dalej: „Odmienny (*diverso*) jest przypadek, w którym wspólne zamieszkanie dwóch osób homoseksualnych nie jest zwykłą kohabitacją (*semplice coabitazione*), ale zadeklarowaną przez strony stabilną relacją *more uxorio*, (*stabile e dichiarata relazione more uxorio*) dobrze znaną społeczności”³².

Na czym miałyby polegać „odmienność” tego przypadku? Wydaje się, że kard. dopuszcza coś w rodzaju zezwolenia „pod warunkiem”. Tym warunkiem jest roztropność duszpasterska chroniąca świętość sakramentu chrztu, jako środka zbawienia³³. Kardynał najpierw odradza udzielanie zgody na bycie rodzicem chrzestnym przez osobę homoseksualną. Z drugiej strony tego nie wyklucza i ostatecznie pozostawia decyzję rozważde duszpasterskiej (*prudenza pastorale*), zwłaszcza w sytuacji, gdy chodzi o homoseksualistę żyjącego w „stabilnym” związku. Fernández na żadne pytanie nie odpowiedział po prostu „tak” albo „nie”. Brak tu jednoznacznych odpowiedzi: z udzielonej odpowiedzi wynikałoby, że raczej nie, ale ... trzeba rozeznawać, bo może w konkretnym przypadku jednak tak, czyli że właściwie, w pewnych okolicznościach, tak.

Przejdźmy od razu do propozycji konkluzji, aby następnie podać jej uzasadnienie. Jakkolwiek dokument Dykasterii Nauki Wiary jest mętny, unikający jednoznacznych rozstrzygnięć, to nie upoważnia on, moim zdaniem, do zmiany praktyki duszpasterskiej. Ani osoba transseksualna ani homoafektywna nie spełnia warunków do podjęcia funkcji chrzestnego, chrzestnej. Z dwóch powodów.

Po pierwsze. Kardynał Fernández uzależnia zgodę od spełnienia warunku uniknięcia zgorszenia i stawia na roztropność duszpasterską. To są, zdaniem piszącego, pojęcia kluczowe chroniące duszpasterzy przed nieuprawnionymi roszczeniami osób domagających się uznania ich za godnych funkcji chrzestnego. Dopuszczenie homoseksualisty żyjącego w związku partnerskim, także w tym stabilnym, do funkcji chrzestnego zawsze będzie wywoływało zgorszenie³⁴.

³¹ *Risposte del Dicastero a S.E. Mons. Negri*, nr 2.

³² Tamże, nr 5.

³³ Por. tamże, nr 5.

³⁴ Jakkolwiek w tej części listu poświęconego możliwości pełnienia funkcji chrzestnego przez osobę homoseksualną nie pojawia się wątek zgorszenia, tym niemniej postawienie tego warunku wcześniej przy osobach transseksualnych skłania do wniosku, że obowiązuje także tutaj.

Wrażliwość naszych wiernych jest jeszcze bardzo ortodoksyjna i delikatna. Stąd roztropność duszpasterska w każdym wypadku każe powstrzymać się od udzielania takiego pozwolenia.

Po drugie. Wspomniana już wcześniej zasada decentralizacji, podana przez Franciszka w *Evangelii gaudium*, przyznaje poszczególnym episkopatom prawo do formułowania własnych rozstrzygnięć. Biskupi polscy rozstrzygnęli już blisko pięćdziesiąt lat temu, że „chrzestni mają być katolikami wyznającymi swą wiarę życiem zgodnym z nauką Kościoła nie wolno np. dopuszczać do pełnienia tej funkcji osób żyjących w niesakramentalnym związku małżeńskim oraz młodzieży nie uczęszczającej na katechizację (żądać odpowiednich zaświadczeń)”³⁵.

Konkluzja

Niniejsze refleksje były próbą rozstrzygnięcia kwestii spornych zawartych w najnowszych dokumentach papieża Franciszka i Dykasterii Nauki Wiary. Niektóre zagadnienia w obecnym Magisterium są obarczone dużą dozą niejednoznaczności. Wymagają interpretacji w celu znalezienia ich bezpośredniego przełożenia na praktykę duszpasterską związaną ze sprawowaniem sakramentów chrztu i Eucharystii. Na ile okażą się pomocne, pokaże codzienna posługa kapłańska w konfesjonale i kancelarii parafialnej.

Bibliografia

- Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen Gentium*.
 Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym *Dei verbum*.
 Jan Paweł II, Adhortacja *Familiaris Consortio*.
 Benedykt XVI, Adhortacja *Sacramentum caritatis*.
 Franciszek, Adhortacja apostolska *Amoris laetitia*.
 Franciszek, Adhortacja *Evangelii gaudium*.
 Katechizm Kościoła Katolickiego.
 Dicasterium pro Doctrina Fidei, *Risposta a una serie di domande, proposte da S.Em. il. Card. Dominik Duka OP, riguardo all'amministrazione dell'Eucaristia ai divorziati che vivono in una nuova unione*, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_pro_20230925_risposte-card-duka_en.pdf.
Risposte del Dicastero a S.E. Mons. Negri, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_ddf_20231031-documento-mons-negri.pdf.
 Konferencja Episkopatu Polski: *Instrukcja duszpasterska Episkopatu o udzielaniu sakramentu chrztu świętego dzieciom* (1975).
 Konferencja Episkopatu Polski, *Wytyczne pastoralne do adhortacji Amoris Laetitia*, <https://kosciol.wiara.pl/doc/4800428.Wytyczne-Pastoralne-do-Adhortacji-Amoris-laetitia/5>.
 II Synod Diecezji Radomskiej, *Instrukcja w sprawie chrztu dzieci*, Radom 2020.
 Deklaracja Papieskiej Rady ds. Interpretacji Tekstów Prawnych (Watykan, 24 czerwca 2000 r., w uroczystość Narodzenia św. Jana Chrzciciela).
 Region Región pastoral Buenos Aires, *Criterios básicos para la aplicación del capítulo VIII de Amoris laetitia*, https://www.vatican.va/content/francesco/es/letters/2016/documents/papa-francesco_20160905_region-pastorale-buenos-aires.html.
 Kard. Müller wskazuje na braki w odpowiedzi na „wątpliwości” kard. Duki, <https://www.ekai.pl/watykan-kard-muller-wskazuje-na-braki-w-odpowiedzi-na-watpliwosci-kard-duki-dokumentacja>.

³⁵ Ten sam zapis znajduje się w: II Synod Diecezji Radomskiej, *Instrukcja w sprawie chrztu dzieci*, Radom 2020, s. 344.

Sarah R., *Kryzys Kościoła wszedł w nową fazę. To kryzys Magisterium*, <https://pch24.pl/kard-robert-sarah-kryzys-kosciola-wszedl-w-nowa-faze-to-kryzys-magisterium/>.

Tornielli A., *Amoris laetitia*, *Papież wskazuje właściwą interpretację adhortacji*, <http://vaticaninsider.lastampa.it/vatican-insider-polacco/articolo/articolo/45336/>.

Wojtkun J., *Rodzina służbie życiu i miłości*, Radom 2020.

Aktualne kwestie doktrynalne w przełożeniu na praktykę duszpasterską

Streszczenie

Ogłoszone w ostatnim czasie dokumenty Dykasterii Nauki Wiary wprowadziły sporo zamętu w zakresie praktyki duszpasterskiej regulującej dostęp osób rozwiedzionych żyjących w nieregularnych związkach do sakramentu Eucharystii oraz osób transseksualnych i homoseksualnych w odniesieniu do sakramentu chrztu. Rozstrzygnięcia zawarte w korespondencji obecnego prefekta Dykasterii kardynała Fernándeza wydają się zrywać z dotychczasową dyscypliną sakramentalną Kościoła i być sprzeczne z nauczaniem papieża Jana Pawła II i Benedykta XVI. Niniejszy artykuł jest próbą wskazania kierunków rozwiązania pojawiających się dylematów zgodnych z dotychczasową nauką papieża i tradycji Kościoła.

Słowa klucze: małżeństwo, rozwiedzeni, chrzest, komunie, Magisterium.

Ks. dr Jarosław Wojtkun – wykładowca, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie – Wyższe Seminarium Duchowne w Radomiu, Akademia Katolicka w Warszawie – Sekcja Św. Jana Chrzciciela, Filia w Radomiu.

